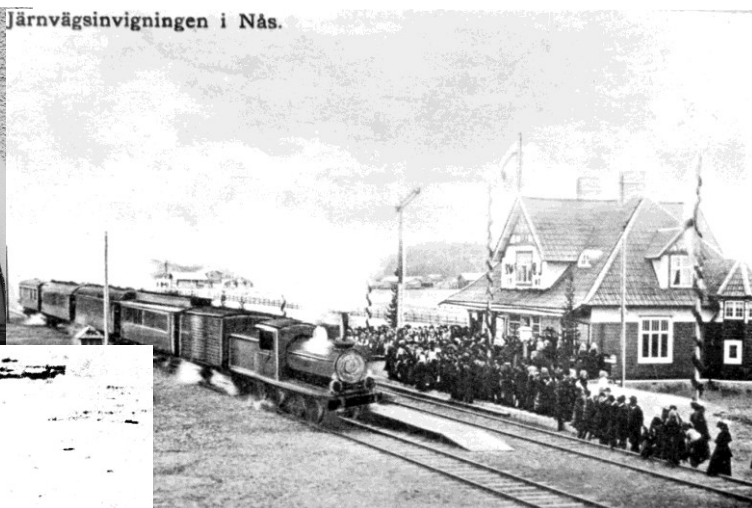

Nåsvargen

Årgång 24 nr. 1. Juni 2017. Pris 40 kr.
NÅS HEMBYGDSFÖRENING

Det är många jubiléer i år i Nås. Ordenshuset fyller 100 år, järnvägen Stockholm-Västerås-Bergslagen (SWB) kom förbi Nås 1907 och Folkhögskolestadgan fyller 175 år med en ny skolbyggnad färdig 1850.

Nåsvargen

Ges ut av Nås Hembygdsförening.

Utkommer med 2 nr/år.

Lösnummer 40 kr. Prenumeration: 40 kr+porto.

Ansvarig utgivare

Dåpp Inger Larsson

Tel. 0708 778601

Epost: Inger.Larsson@su.se

Redaktion

Dåpp Inger Larsson, 0708778601

Inger.Larsson@su.se

Niklas Näsander, 0703222189, 0281-30048

niklasnasander@gmail.com

Pej (Per-Erik Jonth), 0702649123, 0281-30080

pejont@gmail.com

Nås Hembygdsförenings styrelse

Ordinarie ledamöter

Ordf. Bengt Ehnström

V. ordf. Ingvar Rosén

Sekr. vakant

Stugfogde Lennart Blixt

Kassör o serveringsansv. Marianne Flodin

Magasinsfogde Bengt Ehnström

Arkivarie Gunilla Ehnström

Fäbodfogde Thorsten Eirydh

Utställningsansvarig Vicky Airey

Byggnadsantikvarie Eva Fransson

Övr. styrelsemedlemmar och suppleanter

Kerstin Söderman, Willy Gustavsson,

Ulf Närsjö, Mats Jonth,

Justina Evans Ward, Henrik Sandahl

Webb: nashembygd.se

Redaktionen har ordet

En av veteranerna i hembygdsarbetet och tidigare redaktör för *Nåsvargen* i många år, Nils-Erik Jons har lämnat oss. Vi minns honom med glädje och högaktning.

I år är ett veritabelt jubileumsår i Nås – inte mindre än tre jubiléer som vi vill uppmärksamma i *Nåsvargen*. Först ut är Ordenshuset som fyller 100 år i år med stort firande den 18 mars.

Folkskolestadgan fyller 175 år. Nederborgs skola byggdes för att ta emot alla elever, stod färdig 1850. Vi har hittat den första matrikeln från skolan. Med anledning av detta berättar några elever från Nås minnen från olika skolor på 1950-talet.

Det är 110 år sedan järnvägen kom till Nås, och den har ännu inte lagts ner, även om det är och har varit nära.

Vi får också träffa familjen Prag på Tobaksfabriken, Sven Hedin och Hol Lars i Jerusalem och mycket mer.

De flesta bidrag i *Nåsvargen* har kommit från läsekretsen. Så hör av dig med allt från bilder och idéer till färdiga artiklar. Vi sparar på allt, och förr eller senare blir det publicerat. Senast den 15 oktober för vinternumret 1917 behöver vi ditt bidrag.

Skön sommar!
önskar redaktionen

Om du vill prenumerera på *Nåsvargen* kontakta Pej (Per-Erik Jonth) och beställ tidningen. Du får den i posten med inbetalningskort på 40 kr + porto till Nås Hembygdsförening.

Om du vill bli medlem i Nås Hembygdsförening kontakta Marianne Flodin, tel. 0281-30524.

Om du vill hjälpa till med arbetet i föreningen kontakta Bengt Ehnström, tel 0281-30148. Allt slags kunnande är välkommet!

Den perfekta presenten till den som har allt - gamla nummer av Nåsvargen. Kontakta Pej

Gunnar Tysks minnesfond

Utdrag ur stadgarna:

Fonden har bildats genom insamling från allmänheten med anledning av Gunnar Tysks bortgång 1976-01-14.

Ändamål: Avkastningen skall gå till ändamål som främjar hembygds-kulturen i Nås.

Förvaltare: Fonden förvaltas av Nås hembygdsförenings styrelse vilken har efter infordran av yttrande från en representant för Gunnar Tysks anförvanter besluta om till vem eller vad fondens avkastning skall gå.

Utdelning: Utdelningen sker när förvaltaren så bestämmer, dock högst en gång per år.

Kondoleansmottagare: Britt-Marie Wiklund, tel 0281-30198, Heden 28, 78053 Nås.

Kassör: Marie Paavalainen, tel 0281-30089, Stationsområdet 222, 780 53 Nås.

Postgiro: 4401600-4, Gunnar Tysks minnesfond.

Nils-Erik Jons

Några minnesord

Fortfarande trots att Nils-Erik varit död i en månad går mina blickar varje morgon över åkrarna till Jons-gården i Mellanborg och så har det varit i många år. Jag vet att Nils-Erik även gjorde detsamma på morgnarna för att se om det rök ur vår skorsten. Nils-Erik föddes i april 1939 och avled efter en sista vandring efter vägarna den 20 mars i år.

Nils-Erik var liksom sin fader Erik Jons bland de snällaste och hjälpsammaste människor som jag har känt. Jag kom redan i femårs ålder ihåg då vi besökte Jons i Mellanborg och på den tiden levde Nils-Eriks farmor och farfar (Jons Lars och Karin). Senare lekte jag med Nils-Erik under flera år. Vi fiskade flera gånger tillsammans både i Gussjön och Orrtjärn. Efter ytterligare år blev vi älgjägare i Gräsberget där Jons hade en fåbodstuga. Så småningom blev Nils-Erik ledare för jaktlaget i Gräsberget och höll älghund och slaktbod under många år.

Nils-Eriks fader Jons Erik var en värdefull traditionsbärare med bl.a. uppteckningar över bomärken i Nås. Nils-Erik ärvde i tidiga år detta intresse. I vår tidning "Nåsvargen" har Nils-Erik bl.a. gjort en ytterst värdefull förteckning över våra fåbodställen i många nummer. Han ledde under många år mycket uppskattade byvandringar både nere i Nåsbygden och i Finnmarken. Hans intresse för Jerusalemsfärderna var stort och Hol Lars var en nära släkting till Jons. Hol Katrina, var den sista av de som reste 1896, besökte Jonsgården 1958.

Nils-Erik liksom sin fader ägnade ett stort arbete för Nås Hembygdsförening och så småningom blev Nils-Erik föreningens ordförande. Denna post hade han över tio år. Han stora engagemang för alla olika uppgifter som tillhör föreningen beundrade vi alla som stod föreningen nära. En av de traditioner som fortfarande lever kvar är den årliga kolmilan i Gräsberget. Nils-Erik hjälpte först Jons Erik men efter Eriks död organiserade han den helt. Planerna började med att avverka kolved redan på våren och sedan började den mödosamma resningen av milan som kulminerade med att milan kolades under några höstdagar. Då tändningen skedde samlades ofta ett par hundra personer för att vara med om evenemanget och bl.a. äta kolbullar. Det blev trettio kolmilor som Nils-Erik fick uppleva. Sedan några år tillbaka var Nils-Erik hedersmedlem i Nås Hembygdsförening.

Jag sörjer fortfarande Nils-Erik som har lämnat ett stort tomrum i mitt hjärta.

Bengt Ehnström

Nils-Erik vid milan i Gräsberget i augusti 2013. Foto: Däpp Inger

...hur är Din sommar, dansar Du i Störängar,
ligger Du i tält eller i solstolen??

...vilket som, kom ihåg vi har både
mat och förströelser för alla, Du
är alltid välkommen till oss !!

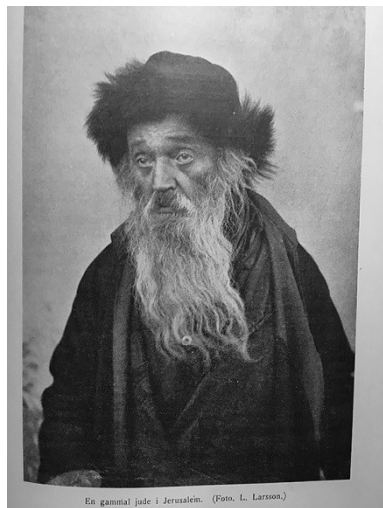
NÅS SERVICECENTER
TEL. 0281-302 19

Se vår möbelutställning!

Sven Hedin – vem var det?

Idag är det förmodligen bara en bråkdel av invånarna i Sverige som vet vem Sven Hedin var. För ungefär 100 år sedan var han antagligen den mest kände svensken, både här hemma i Sverige och utomlands.

Sven Hedin föddes 1865 i Stockholm. Redan när han var i 20-årsåldern genomförde han en resa i Persien. Den resan skulle följas av en lång rad äventyrliga resor och expeditioner i Persien, Kina, Tibet, Mongoliet med flera länder. Resorna resulterade i böcker och vetenskapliga publikationer samt omfattande föreläsningsturnéer. Många har vittnat om hur spännande och fantasi-eggande hans äventyrsroman *Från pol till pol* är och vilken påverkan den hade på deras senare utbildnings- och yrkesval. Den boken utkom på tolv olika språk förutom svenska.

Med början under första världskriget engagerade sig Hedin i flera politiska frågor. Sett så här i backspegeln är flera av hans åsikter och ställningstaganden i de politiska frågorna av sådan art att de går tvärs emot eftertankens absoluta kunskap. Detta kom att förta hans insatser som vetenskapsman och är den största förklaringen till att han idag är i det närmaste okänd.

Nås Hembygdsförening och Föreningen Ingmarsspelen uppmärksammar i år Sven Hedin eftersom han har anknytning till Jerusalemsfararna. År 1916-1917 gjorde han en lång resa i Mellersta Östern och besökte bland annat Jerusalem, där han stannade en tid. Resan resulterade i en bok med titeln *Till Jerusalem* som kom ut 1917, alltså för exakt 100 år sedan.

I boken finns ett kapitel om besöket i dalakolonin. Hedin ger i kapitlet *Dalafolket i Jerusalem* ett huvudsakligen positivt intryck av livet i kolonin. Nås pojken Hol Lars Larsson visade Hedin runt i Jerusalem och stora delar av dagens Libanon, Israel, Syrien och Jordanien. I bokens förord framförs "ett varmt tack för kärleksfull gästfrihet sänder jag mina vänner, dalkarlarna och kullorna i Jerusalem..."

De flesta fotografier i boken är tagna av Hol Lars Larsson. Familjen Larsson höll sedan kontakt med Hedin till hans död 1952.

Bilden ovan: Hol Lars Larssons foto av en gammal jude i Jerusalem. Ur boken *Till Jerusalem*.

Bild t.h. Brev från Sven Hedin och system Alma till Hol Lars med familj 1948. Från Sven Hedins arkiv på Etnografiska museet.

I årets programblad för Ingmarsspelen finns en artikel av Skans Vicky Airey om Hedins kontakter med Nås. Årets utställning på Storänget om Jerusalemsfararna har i år Sven Hedin som tema, naturligtvis med tonvikt på hans besök i kolonin.

Sven Hedin var en mångbottnad och sammansatt person med stor energi

som hann med mycket under sitt långa liv. För-

utom forskningsresande och vetenskapsman var han också journalist/-reporter och en framstående bildkonstnär. De flesta av hans böcker, sammanlagt 65 titlar, innehåller teckningar gjorda under resorna. Han var den siste att adlas i Sverige, vilket skedde redan 1911. Det finns tre böcker om Sven Hedin och hans liv i vilka det går att lära sig mer om honom. Alma Hedin: *Min bror Sven*, 1926; Eric Wennerholm: *Sven Hedin*, 1978; Axel Odelberg: *Äventyr på riktigt*, 2008.

Björn Johansson

Besök gärna utställningen på Storänget under Ingmarsspelen så kan Du få en utförligare presentation av Sven Hedin, Hol Lars och Jerusalemsfararna.

Nås Hembygdsförening har ett stort antal bilder fotograferade av Hol Lars Larsson. Några av dessa från Sven Hedins bok *Till Jerusalem* kommer att ställas ut i Bygdegården i anslutning till utställningen "Walk in closet – Nås 1870".

**HJULBÄCKS
BYGG HB.**
TEL. 0281-30172
070-3553349

Skola i Nås under 330 år

I år uppmärksammas den svenska Folkskolestadgan som tillkom 1842 och alltså fyller 175 år, men vi vet att det bedrivits skola i Nås i alla fall sedan 1687. Med anledning av detta ägnar vi skolan lite extra uppmärksamhet i detta nr av *Nåsvargen*. Först något om historien och om vilka skolor som fanns i Nås när befolkningen var som störst. Sedan berättar några nåsbor om sina skolminnen från några olika nu nerlagda småskolor.

Den svenska Folkskolestadgan 175 år

Att vi fick en Folkskolestadga 1842 innebar att det i varje socken (stadsförsamling) skulle finnas minst en skola med en seminarieutbildad lärare. Skolan skulle helst vara fast, men ambulerande skolor fick finnas med vissa villkor. I stadgan föreskrevs *inte skolplikt* för alla barn utan *plikten att förvärva de kunskaper och färdigheter som meddelades i folkskolan*. Det var alltså tillåtet att förvärva dessa kunskaper i hemmet eller på annat sätt. Stadgan föreskrev inte heller några bestämmelser om skoltidens längd eller hur undervisningen skulle ordnas. Det skulle också visa sig att många föräldrar ogärna skickade sina barn till skolan – de behövdes i arbetet hemma på gårdarna eller rentav för att gå på tiggargrät för familjens försörjning. Före 1840 gick endast ca 20% av alla barn i de skolor som då fanns. Hur var det då i Nås?

Bevarat finns ett anförande av lektor Gabriel Jonsson från 1940 om skolans historia i Nås, tryckt i *Nåsvargen* 2015 nr.2. Av föredraget framgår det att allmogen i Yttre Gäldet (Floda, Järna, Nås och Äppelbo socknar), hos kung Carl XI anhöll om spannmål från gäldets kyrkhärbren som underhåll för en person som kunde "betjäna dem med undervisningen av deras barn." Konungen beviljade 20 tunnor säd årligen och utnämnde till pedagog Johannes Erici Svedonius, som blev Nås förste skolmästare 1687, *rector scholae nasensis*. Detta var föranlett av att Carl XI år 1686 utfärdade en kyrkolag i vilken det ålades klockaren i församlingen att lära ut grundläggande kunskaper inom kristendomen till barnen – i Nås fanns ingen klockare.

Det innebar alltså att det skulle finnas en skola i Nås för alla barnen i de dåvarande socknarnas centralbygder och Finnmarken, vilket förstas inte fungerade. Det skulle dröja till 1747 innan någon skollokal byggdes för ändamålet. Den skall ha legat ungefär där Nederborgs skola sedan kom att byggas 1850 (möjligen är det denna byggnad som åsyftas i artikeln om Majas affär i *Nåsvargen* 2016:2). När den nya skolbyggnaden stod klar 1850 utsågs Falk Olof Olsson, som följt tre terminers kurs vid Västerås seminarium, till förste ordinarie folkskollärare i Nås, och han var verksam till den 31.12.1880.

Ur: Matrikel för Fasta Folkskolan i Nås Församling

I det lilla bibliotek som nu finns i Bygdegården – Nederborgs skola – fanns bevarad den första matrikeln från "Fasta Folkskolan i Nås församling". Den hade blivit liggande i någon undanskymd vrå sedan den inte längre var aktuell. Den 15 oktober, "antogs Seminarie-eleven Olof Falk, som undergick afgångs-examen nämnda år vid Westerås Stifts Folkskollärare-Seminarium, till Skolmästare i denna församling, i vilken han hållit byskola sedan hösten år 1840."

Matrikeln är påbörjad 1850 och förtecknar de 120 elever som antogs mellan oktober 1850 och våren 1852. Eleverna listas by för by med början i Överborg. De sista i den gruppen gick ut 1859. År 1850 antogs 33 pojkar och 21 flickor. Enligt Folkskolestadgan skulle ett barn börja skolan senast det år barnet fyllde nio år.

Av matrikeln framgår elevens namn, födelseår och dag, antagningsår och dag, faderns namn, kunskaper vid antagningen i läsning, skrivning och räkning (det var ju tillåtet att förvärva kunskaper på annat sätt än i skolan). Där finns vidare uppgifter om kunskaper i läsning, skrivning och räkning när eleven slutade samt betyg i flit och uppförande under skoltiden. I de sista kolumnerna står år och datum för när eleven slutade samt en uträkning av hur många dagar eleven varit närvarande samt frånvarande under hela skoltiden.

Månat År	Kunskaper vid afgång från skolan			Förälder	Antagningsår	Inmärkingar	
	Läsning	Skrifvning	Räkning			Flit	Uppförande
2 ^o Maj 1859	Innan C. Katechesen sen hela B. Bibelsk. Helt hela B. Europas bes- grafi, samt något i Grammatik	B.	Bråk och Sorter.	C.	B.	1851 39 dag. 196 d. 1/2 1852 49 " 2 1853 47 " 2 1854 74 " 40 1855 54 " 34 1856 34 " 22 1857 47 " 7 1858 27 " 4 1859 26 " 1	1857 81 dag. 1858 84 1859 49
2 ^o Maj 1859	Innan B. Katechesen hela B. Bibelsk. Helt hela B. Europas bes- grafi, samt något i Grammatik	C.	Bråk och Sorter.	B.	B.	1851 39 dag. 196 d. 1/2 1852 49 " 2 1853 47 " 2 1854 74 " 40 1855 54 " 34 1856 34 " 22 1857 47 " 7 1858 27 " 4 1859 26 " 1	1857 83 dag. 3 1/2 1858 82 1859 47 1/2
1 ^o Maj 1858	Innan A. B. Kateche- sen hela B. Hela Bibl. Helt B. Europas bes- grafi, samt något i Gram- matik och Grammatik	C.	Alla Bråk	B.	B.	1851 38 dag. 3 1/2 1852 72 " 5 1853 20 " 5 1854 73 " 39 1855 79 " 40 1856 59 " 10 1857 66 " 1 1858 27 " 1 1859 42 " 1 1860 79 " 5 1861 77 " 1	1857 201 dag. 1858 73
2 ^o Maj 1856	Innan C. Katechesen hela B. Bibelsk. Helt 22 ber. i G. I. samt B. Helt i N. I.	Börjat på Tabla.	Addi- tion i hela tal.	D.	D.	1851 32 dagar. 1852 73 " 33 dagar 1853 31 " 7 1854 76 " 14 1855 31 " 34 1856 84 " 43 1857 45 " 24	1858 73 1859 34 1860 43 1861 24

Mönstereleven Lars Nilsson i Borgheden skrevs in 1851 och gick i skolan till 1859, När han började kunde han "Intet" i de tre färdigheterna. När han slutade hade han i läsning: "Innantill A. Hela katechesen A; Bibl. Hist hela A; Geografi Europa. Något i Grammatik. Skrifning B. Räkning Bråk och Sorter. Flit A. Uppförande A. Han var nästan aldrig frånvarande, och i fältet för "Anmärkningar" står: "Under sin skolgång har han varit en pålitlig och outtröttlig Monitör (hjälp lärare). Sedan medhjälpare i Fasta Skolan" Om en annan elev står det "Fått premium flera gånger, god fattningsförmåga, Höll skola i Narsjö vårterminen 1855

och i Orsala 1856" (efter fem år i Fasta folkskolan). Om en annan står det "ägde förmåga men begagnade den mest till okynne" och ytterligare en "Under sin skoltid har han varit lat och okynnig." Men många hade det också svårt ekonomiskt, och barnen fick hjälpa till i jordbruket, på fäbodarna eller t.o.m. gå på tiggargrät för att bidra till försörjningen: "har för fattigdoms skull ej alla Terminer kunnat begagnat skolan", "upptages ej i Katalogen. Begärde henne hemma för fattigdom." Det var dyrt att hålla barn i skolan. Förutom att de inte då kunde bidra till försörjningen skulle de ha mat, kläder, undervisningsmaterial och kanske boende i närheten av skolan om man hade för lång skolväg för att kunna gå dit varje dag.

Skolkort från Nederborgs skola år 1871. Falk Olof Olsson i mitten. Mer än hälften av eleverna var enligt uppgift borta pga potatisupptagning.

Sen finns en lucka i matrikeln så att 1871 påbörjas en "Journal för Nederborgs folkskola i Näs församling". Den förs på ett helt annat sätt: nu förs närvaro och frånvaro dag för dag men inga anteckningar om färdigheter. Intressant är att det finns elever som endast går i skolan måndagar. Detta framgår av en anteckning av läraren Olof Falk 1879 att det bestäms att endast "måndags-skolbarn" skall gå i skolan på måndagar de övriga har ledigt den dagen "emedan antalet eljest ansågs blifva för stort åt en lärare då, hvarigenom de dagliga, som nu börja hvarje Tisdag, få 4½ dagars läsning i Veckan; och Måndagarna denna termin, skola få användas åt de 30 Måndagsbarnen." Det finns också ett antal barn, ht 1881 var de 9 pojkar och 12 flickor, som rubricerades som "hemläsare", vilket ju var tillåtet enligt Folkskolestadgan.

1872–1873 införs en kolumn "Betalt terminsavgift" som sedan försvinner och endast närvaro och frånvaro registreras. Det antecknas vilka som betalat terminsavgift å 37½ – på ett par elever som inte betalat står – med blyerts – "fattig". "Hemläsarna" betalade ingen terminsavgift.

Höstterminen 1874: 14-17 oktober antecknar Falk "15, 16 och 17 med Trädgårdsmästar Hallberg från Falun i Skol-trädgården härstädes, enl. Hallbergs påstående och skolrådets samtycke." Veckan därpå: "Med Hallberg i Trädgården."

1884 tar man upp anmälningar till skötsel av "trädgårdssängar" då finns namnen antecknade på några elever som anmält sig. Vårterminen 1875 börjar en längd som benämns "Wedtur" där alla elever anges med motsvarande nummer i elevförteckningen och prickas av, förmodligen allteftersom plikten fullgjorts, dvs att de levererat ved till skolan. 1874 görs en inventarieförteckning och där finns alla möjliga andra förteckningar: Slöjdare 1888-1889, 1889-90; Flickor i slöjdskolan; Bakläxor; Hemlärare; "139 barn i folkskolan 1878".

År 1877 skriver Falk: "Skolan upptogs den 1a Oktober, men till följd av att barnen då inte voro hemkomna från fäbodarna, utan skulle komma hem under veckan, dels att föräldrarna då, i anseenden till fortfarande frost, voro angelägna om att få begagna barnen till potatisupptagning, hvilket på föräldrarnes begäran af skolrådet bifölls, för hvilket att skolan denna vecka inställes till Måndagen därefter den 8, och fortsattes t. o. m. den 10 December, som gör 50 dagar.... Nederborg 17 December 1877, O. Falk.

Olof Falk var ensam lärare i Nederborgs skola fram till 1863 då en lärare för småskolan anställdes, Quarn Erik Olsson.. Falks dotter Stina blev också lärare. Hon började redan som 16-åring som lärare i den s.k. ambulerande skolan i Digerliden, Flaten och Grönfallet. Om hennes upplevelser och erfarenheter av detta kan du läsa i *Nåsvargen* 2016:1. Det är en fascinerande skildring av en tid som sedan länge är borta och snart kommer att vara helt glömd. Läs den! Stina Falk gick sedan lärarutbildning, blev lärare i Falun, bekant med familjen Prag och en av informanterna som kunde berätta om Näs för Selma Lagerlöf.

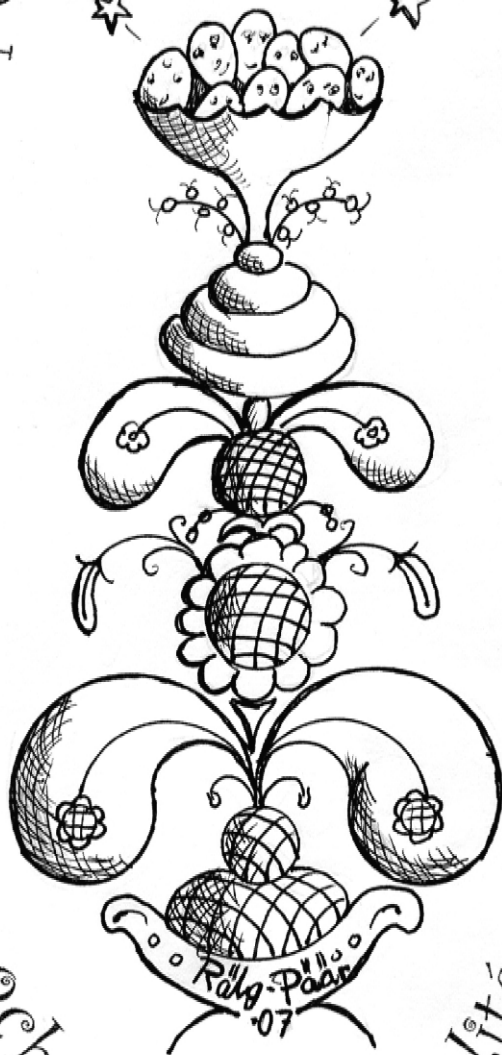
Hur gick det sedan?

Från 1858 benämndes de två första skolåren småskola, i Näs troligen inrättad från 1863. År 1859 fick kvinnor rätt att söka tjänst vid folkskolan. I början styrdes folkskolorna av sockenstämmorna, men efter 1862 års kommunalreform av kyrkorådet, och först 1930 övertog kommunerna driften av skolorna. Skoltiden var från början inte reglerad men 1878 togs en normalplan för 6-7-årig skolundervisningsform fram. 7-årig obligatorisk folkskola lagstodades 1936. Parallellt med folkskolan inrättades skolor för den som ville fortsätta sina studier. I Vansbro startade den 4-åriga *kommunala realskolan*, dit man sökte från åk 6, möjligen 1952 – den kan ha startat redan 1949 under namnet *kommunal mellanskola*. Med beslutet vid 1962 års riksdag gick en gammal skolepok i graven. Den nya *grundskolan* ersatte folkskolan, fortsättningsskolan, högre folkskolan, kommunala mellanskolan, realskolan och kommunala flickskolan och den fick en egen läroplan med Lgr 62 (Läroplan för grundskolan 1962).

Hur var det att gå i skola i Näs runt 1950?

Vi hör några röster berätta minnen från skolorna i Lindesnäs, Heden, Skansbacken, Mellanborg och Hjulbäck. Först ut är småskolan i Hjulbäck.

...Potatisen med anor...

...och ögon för kvalité...

Bröderna Olérs AB.

Nederborg Nås.

Telefon 0281 - 30 261

VARFÖR SÖKA MED
LJUS OCH LYKTA...

En annons af Rågs-Påsar.

**..RING OSS VI FIXAR
DET MESTA!**

Vi arbetar med GPS-inmätning
och dokumentation ledningsnät

Hagström

Närsjövägen 2, 780 53 Nås

Tel. 070-3059750

Minnen från Hjulbäcks småskola

I maj månad var det 50 år sedan jag tog småskolläraryxamen och det sammanföll med Folkskolestadgans 125 årsjubileum. Dessutom är det 67 år sedan jag själv började skolan. Jag glömmer aldrig den 27e augusti 1950 när det var upprop i Hjulbäcks småskola. Mamma följde med på uppropet men sen fick vi klara oss själva.

De övriga förväntansfulla eleverna var:

Fr. v. *Bo Skansens, Ove Sandström, Tapp Enar Eriksson, Malte Sandström, Östen Lissjanis, Anita Svensson, Birgitta Eklund, Helena Nilsson och Christina Nilsson.* (DE med kursiv gick i första klass, övriga i andra klass. Vår fröken var *Lås Maria Paulina Olsson.*

Vi hade tre km till skolan. På morgnarna åkte vi med Post Anders, som skulle till Utanhed och Hjulbäck för att hämta skolbarnen, som gick i Nederborgs skola. Det kunde hända, att Post Anders fick stå vid förvaltarens syrenhäck och tuta och vänta på oss, ty vi var inte så morgonpigga. Hem gick vi eller åkte med mjölk bilen.

Vår fröken var sträng och snäll. Redan första dagen hade vi läxa: A, O och U. Jag minns ännu hur glada vi var när vi hade fått vår första läxa. Så småningom lärde vi oss läsa, men jag har inget minne av hur det gick till. Vi hade Beskows "Vill du läsa" med alla gamla ramsor i. Jag kommer emellertid ihåg hur vi ljudade och såg fram

emot den dagen vi skulle slippa det. Hur jag knäckte läskoden har jag tyvärr inget minne av. Vi hade många utantilläxor, som mamma hade all möda i världen att lära oss. En gång hade vi Jesu 12 Apostlar i läxa. Jag hade mycket svårt att lära mig dem, så jag slutade med "Andrew Walter, Alice Babs och Oskar Rundkvist".

Vi hade skurlov och Halvars Karin var där och städade. Nästa dag, när vi satt i korridoren och åt vår medhavda matsäck, bolade Christina med en apelsin. Tyvärr kastade hon den upp i taket och den föll ned med en duns, gick sönder och det blev en stor pöl på det nyskurade golvet!

På rasterna lekte vi alla barn tillsammans. Vi lekte ofta mamma, pappa och barn och hade våra hem på stenarna nära skolan. På vintrarna trampade vi upp pensionat med många rum i snön och möblerade dem med fina möbler. Det fanns t o m radioapparater i en del rum, som man fick komma och hyra. Pensionatsvärd var alltid Malte Sandström. Så vi var långt före ishotellet i Jukkasjärvi.

Vi hade ingen radio i klassrummet, utan vi fick sitta på frökens kökssoffa och lyssna på skolradioprogrammen. Vi fick t o m lyssna på Sten Bergmans intressanta föredrag, som egentligen var för klass 6. Då brukade fröken sitta och sticka.

När vi gick i andra klass var det en mindre solförmörkelse. Då hade Bengt Snabb, som gick i första klass då, sotade glas med sig. Någon solförmörkelse såg vi inte, men det hela slutade med att fröken tog ut tvål och tvättfat och tvättade oss alla.

Vi hade hela Hjulbäck till skolgård. Det kunde hända, att fröken stod och ringde i klockan, men det hörde inte vi. Antingen var vi hos Busk Erik och hoppade i hö eller vid "Nya landsvägen" och lekte. Då fick alla kvarsittning, även om man inte deltagit. Vi hade gymnastiklektionerna utomhus när vädret tillät, annars mellan bänkarna. Då beordrade fröken: "På tå häv, höfter fäst och knäna böj". När det regnade fick vi vara inne i korridoren och leka syltkruka. Då var Malte den som sålde olika sorters sylt.

Mestadels var det ljusa minnen från Hjulbäcks småskola, men vi kunde också retas, vilket jag idag ångrar.

När Gustav V Adolf begravdes hade fröken en flagga på katedern och vi fick sitta kvar och lyssna på Sven Jerrings reportage tills han sa, att nu hissas alla flaggorna i Stockholm på hel stång. Den dagen missade vi mjölk bilen, som vi också brukade åka med ibland.

Högtidligt var det också på examen. Då kom förvaltar Dockberg och kontrollerade vad vi lärt oss. Vid examen i andra klass hade vi trimmats om Gustav Vasas äventyr i Dalarna. "Nå Christina, vad var Gustav Vasa", frågade fröken. "Skidåkare" blev det snabba svaret till allas jubel. Hon fick även tala om att han var kung också! Sedan fick vi åka taxi till kyrkan för gemensam avslutning för alla skolor i Nås. Efter examen bjöd fröken oss på skolresa till Ornässtugan. Vi fick åka taxi och jag åt 7 glass den dagen. Så slutade våra två första viktiga skolår i Hjulbäck.

Nu har det snart gått ett halvt sekel sedan vi började och jag kan säga, att det var en bra start för oss, som gick där. Jag har i min egen lärargärning många gånger sänt en tacksamhetens tanke till min första fröken. Dessutom tyckte mina egna elever det var roligt när jag berättade om mina första skolår, som var så annorlunda mot dagens skola, men det är en annan historia.

Helena Norin f. Nilsson

Hjulbäcks skola fanns åren 1866-1956. Det var en s.k. småskola där första och andra årskursen läste tillsammans.

Lindesnäs

Den första skolan i Lindesnäs kom igång 1852-53 med 49 elever. Det fanns en lärare, Tuppens Erik Olsson, och alla barnen undervisades tillsammans i ett klassrum. År 1873 ordnades en separat småskola.

Skolkortet t.v. är från skolan i Lindesnäs 1871.

Under hösten 1878 anlades en skolträdgård för 30 barn. ”För denna anläggning är från svenska Trädgårdsföreningen i Stockholm rekvirerade gratis 8 förädlade fruktträd samt några bärbuskar, vilka under sommaren blifvit satta jemte några vilda träd.” Så sent som på 1940 talet berättar Gunilla Alho och Gerd Fridberg, att där fanns en skolträdgård – oklart förstas om den funnits där oavbrutet sen 1878. 1918 fick man elektriskt ljus till skolan. 1948 inrättades ett elevhem för elever från västra Finnmarken. 1959 stod en nybyggd skola färdig och därtill en

lärarbostad. 1970 lades mellanstadiet ner och 1972 även lågstadiet.

Källa: Lindesnäs historia, Hilka Alm och Henrik Matsson, rev. upplaga 2016 och berättelser från Gunilla och Gerd.

Lindesnäs. Folkskola 1852 – 1970.
Småskola 1873 – 1972.

t.v. gamla småskolan,
t.h. nya skolan med
lärarbostaden från 1959.

Nya skolan med lärarbostaden, Lindesnäs, Näs.

Klass 5–6 år 1928.

Översta raden: Klingas Ebba, Maria Hindegård (lärare).

Rad 2: Målar Sigrid, Bäck Karin, Rut Hindegård, Ingrid Söderman, Knutes Rut, Målar Judith, Mört Anna.

Rad 3. Erikas Anna, Täpp Elsa, Ö Britta, Alva Tillman

Rad 4: Bäck Erik, Räv Lars.

Åk 1 och 2 i Lindesnäs småskola 1954. Bakre raden från v. Birgit Fahlborg, Margareta (Pia) Larsson, Britt-Marie Håkansson, Gerd, Kristina Gjärstad, lärarinnan Ester Roos Johansson, Laila Hübbert och Sven Låås.
 Främre raden från v. John Låås, Kjell Låås, Inge Andersson, Elon Håkansson, Bo Hansson, Hans Hedlund, Kent, Karl-Bertil Thörn.

Minnen från småskolan i Lindesnäs

Minns mycket väl de första åren i skolan. Började ett år för tidigt, mina närmaste lekkompisar var ett år äldre, när de väl börjat första klass så skulle jag bli ensam om dagarna. Mina föräldrar kontaktade därför överläraren Anders Hallqvist, och berättade för honom att jag ville börja ett år för tidigt. Hallqvist frågade: ”är han pigg”, svaret blev: ”ja, nog är han pigg”. Överläggningen var klar och därmed tyckte Hallqvist att jag kunde börja skolan.

Lärarinnan i Lindesnäs småskola under mina år, 1951 – 52, hon hette Ester Roos Johansson. Jag minns henne som rättvis, hon ville också ha ordning o reda i skolsalen. Även handhygien kontrollerade hon. Hörde hon oss svära, då blev det fem minuter i ”skamvrån”, fick själv en gång även fem minuter retroaktivt. En flicka skvallrade nämligen om att jag och min kusin Ove hade svurit på ledig tid. Betyg i ordning och uppförande hade vi redan från första klass. Halva lördagen var också skoldag. Vår skolvaktmästare Agnes Liljedahl, hon var en omtyckt och snäll tant som såg till att det var både varmt och rent i lokalerna.

Skolskjutsen. Det var mycket ungar i skolorna under 50-talet. ”Buss-Nisse” (Nils Pettersson f 1914, bor idag mars 2017 i eget boende med hustru i Ludvika), han körde bussen från Laxtjärn mot Lindesnäs – Nås. I varje by steg det på skolungar. Nisse var omtyckt och respekterad av oss alla, men när han tittade på oss i spegeln med något höjd ansiktsfärg, då lugnade vi oss direkt.

Pulshöjande aktiviteter. Idag framhålls värdet av pulshöjande aktiviteter under en skoldag. I vår skola skedde detta varenda rast och dag under hela läsåret. I djup snö t ex trampades stigar i slänterna eller blixtnabba åk på korkmattbitar i slänten ner mot Åskan. Vår och höst skulle stenkulpåsen med färggranna stenkulor med, spela kula var populärt. Flickorna hoppade hage, höll igång flera bollar i luften eller hade tävlingar med hopprep. Varje lunch innebar kapplöpning ner till bruket och g:a konsumbyggnaden där skolmatsalen låg. Språngmarschen var på ca 700 meter. Maten första åren var välling eller havregrynsgröt. När vi hörde att ungarna vid Nederborgs skola fick lagad mat, då strejkade vi och stod över gröten och vällingen någon dag. Ganska snart fick vi också hemlagad mat.

Sammanlagt så är mina minnen från skolstarten övervägande positiva.

Roland Axelsson

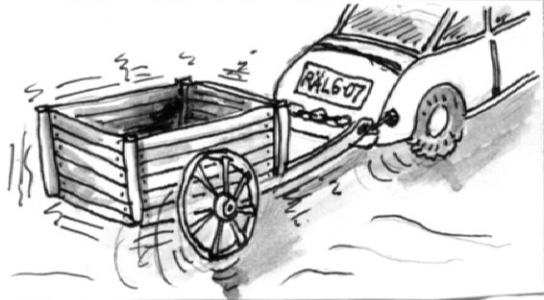
KATRINAS GÅRD NÅS

Potatis, skog.
TEL 0281-30 102
eL. 30 078

...OM DU INTE VILL SLÄPA
OMKRING MED EN GAMMAL
DYNGKÄRRA, TITTA IN TILL
OSS SÅ KAN VI RÄDDA DITT
ANSEENDE MED EN
KVALITETSSLÄPVAGN!

Reservdelar till samtliga fabrikat.

GLAD MIDSOMMAR
ÖNSKAR

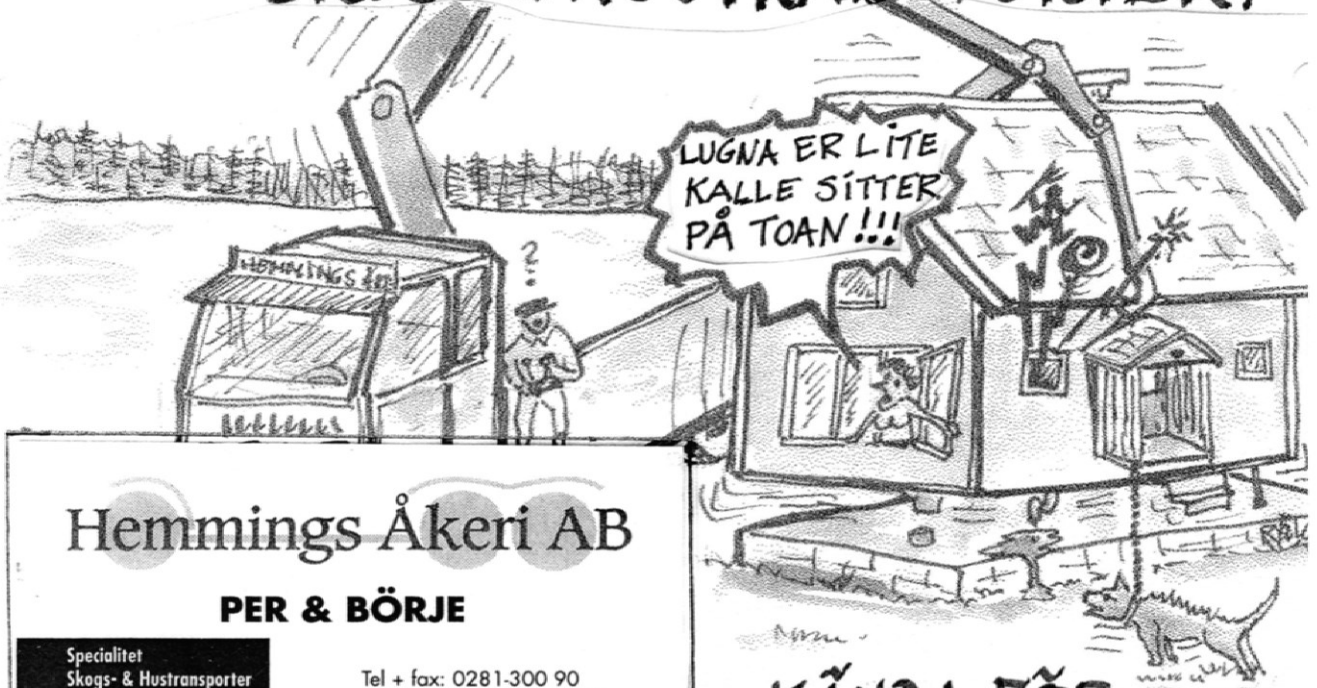
BIL & MASKIN I
DALA-JÄRNA AB
Tel. Dala-Järna 0281-595700

Hjulbäcks Ved o Flis
Entreprenad

Tel 070-568 90 97

**VÅR SPECIALITET
SKOGS & HUSTRANSPORTER.**

Hemmings Åkeri AB

PER & BÖRJE

Specialitet
Skogs- & Hustranporter

Storbyn 12
780 53 Nås

Tel + fax: 0281-300 90
Per mobil: 070-213 68 99
Börje mobil: 070-263 33 54
Mail: hemming.ab@express.se

**... KÄNDA FÖR
SNABBA TRANSPORTER**

...Batteriladdare utvecklar Vi

TEL. 0281-30400

Hemsida. www.batteriladdare.com

**Swede
electronics**

Minnen från Hedens skola 1953-1955

Hedens skola var också en småskola där första och andra klass läste tillsammans. Skolbyggnaden finns kvar men är nu ombyggd till bostad. På bilden nedan står Kjell med skolan i bakgrunden.

Övre raden från v. Christina Hemming, Täpp Jons Ove, Kjell Johansson, Nedre raden Tipers Birgitta Larsson, Gullvi Olsson, Tipers Bengt Eriksson, Stina-Britt Olsson och Per-Olov Bergman. Läsåret 1954-55.

Lärarinnan hette Anna-Stina Johansson och var från Falun. Hon och hennes man hyrde ovanpå skolan där det fanns en lärarbostad. Kjell berättar att i andra klass fick de åka rälsbuss till Falun på skolresa och hälsa på hos lärarinnan som bodde i stadsdelen Elfsborg. Till tandläkaren fick man åka till folktandvården i Vansbro från Hedens skola medan Pej vill minnas att de som gick i Mellanborgs skola fick åka till Floda. Kjell minns också att det var hälsokontroll i skolan. Då kom syster Aina åkandes i taxi med Sveds Nils blyertsgrå Chrysler som hade röd klädsel. Hedens skola började 1869 och lades ner 1957.

Läsåret 1953-1954.

I bild från vänster
Bertil Liss,
”fröken” Anna-Stina Johansson,
Sjö Inger Larsson
Kristina Hemming
Täpp Jons Ove
Kjell Johansson
Jan Tysk

Några skolminnen från Mellanborgs skola 1956-1958

Hösten 1956 var vi åtta elever, som började första klass i Mellanborgs skola. Skolan var åldersblandad och i andra klass fanns då redan åtta elever så vi blev totalt 16 elever detta läsår. Vi var en av de sista klasserna, som hade Anna Ek som lärare. Hon var erfaren och lärde ut med bra blandning av vänlighet, engagemang och bestämdhet, som jag minns det nu 60 år senare. Matematik, läsning och välskrivning var huvudämnena och det stod inte på förrän hon hade hjälpt oss att knäcka koden till denna kunskap. Skolbispisning fanns inte utan skollunchen, bestående av medtagen mjölk och smörgås, fick vi äta i skolans entréhall. Vi som bodde i Sveden, Hjulbäck eller Utanhed fick åka skolskjuts med Post Anders. Han hämtade upp oss var morgon i sin bil och var

man försenad ute vid väggkanten tutade han för att skynda på oss.

Klass 1-2 1956-1957.

Bakre raden: Sven-Gunnar Karlsson, Lars-Eric Strandberg, Anders Jonth, Maj-Britt Mats, Curt Tysk, Maj Skansens, Lasse Enström,
Främre raden: Robert Matsson, Torsten Netzell, Bengt Stefansson, Lasse Larsson, Sven-Eric Olsson, Gudrun Larsson, Göran Hansson, Birgitta Berg, Inger Netzell, Anna Ek.

Bilder väcker minnen till liv. Inför sommaravslutningen 1958 spelade vi en skolteater med tema "sommarblommor" utklädda till blommor i papper, som vi hade klippt till själva. Jag kan vagt minnas att jag var lite missbelåten, av någon anledning, över min roll som fjärl.

Sommarteater 1958

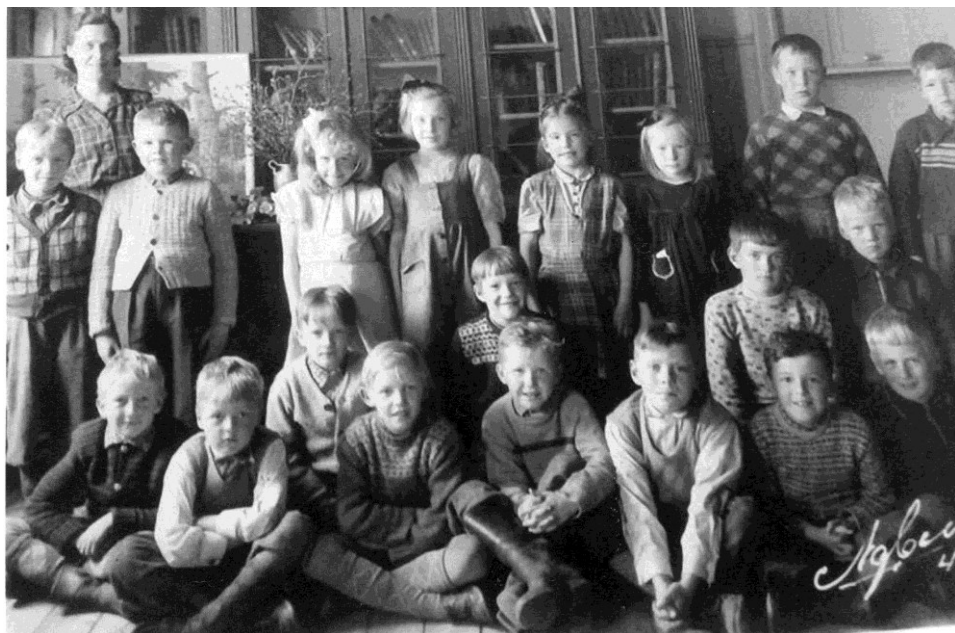
Från vänster: Sven-Erik Svensson, Inger Netzell, Göran Hansson, Sven-Eric Olsson, Birgitta Enström, Torsten Netzell, Maj-Britt Mats, Bengt Stefansson, Rolf Gustavsson, Curt Tysk

Främre raden: Åke Nilsson, Sven-Gunnar Karlsson, Lars-Eric Strandberg.
Curt Tysk

Mellanborgs skola startade 1902 och lades ner vt 1963.

Skansbackens skola

Skolan kom igång 1887. Våren 1947 brann den ner, tillfälligt hölls skola i Ordenshuset, men 1949 drogs skolan in och barnen fördes över till Nederborgs skola.

Skolkortet är taget i småskolan i Skansbacken 1947. Skolbyggnaden hade brunnit ner och kortet är taget i den tillfälliga skolan i Ordenshusets lilla sal. Fyra flickor: ett par med förkläde och tre med rosett i i håret stående bakom och 15 pojkar. Klass 1 och klass 2 samsades i samma klassrum. Frida Tegstrand f. Tillman hette småskollärarinnan, som skulle lära ut bokstävernas hemlighet. Ingen hade på den tiden hört talas om dyslexi, som förklarade att vi hade olika förmåga att lära oss läsa och skriva. Vi kämpade med att höra skillnad på bokstäverna y och i. Yxa blev lika gärna ixa – som det ju blir i nåsmålet. Jag minns hur Frida försökte få en elev att höra skillnad på y och i berättar Anna-Britta Karlsson. Frida trutade med munnen och sa "yyyyyy". Och eleven upprepa-

de glatt "iiiiii". Ordning och trevligt uppträdande skulle det vara. Kom en tant knallande uppför Skolbacken, skulle vi niga och säga "goddag". Blev vi förskräckta över något vi hörde någon berätta, kanske vi utbrast: "Guuuudi". Då blev det utgångsförbud varje rast den dagen. Sten Johansson minns från övningarna i välskrivning hur lärarinnan höll i hans hand och förde den för att visa hur bokstäverna skulle formas. Det var tydligen ett lyckosamt pedagogiskt grepp för de flesta i den generationen lärde sig skriva vacker skrivstil

Sten berättar också att det någon gång under våren 1947 hade eldats i skolsalens två järnkaminer och det började brinna. Elden släcktes och barnen fick komma in och hämta böcker och annat de hade i sina bänkar (Sten minns det särskilt väl för han hade fått en fågelbok i julklapp). Påföljande natt tog sig elden igen och timmerhuset brann ner till grunden. Ovanpå skolsalen fanns en bostad som väl var ämnad som lärarbostad men där bodde då Lissammils Karin. Hon stickade strumpor på en stor stickmaskin för sin försörjning. När skolan brunnit låg stick-maskinen i askan. En skrothandlare var i faggorna och Sten minns att han lyckades sälja stickmaskinen till skrothandlaren för 5kr!

Skolan låg i den s.k. Skolbacken. Sedan man efter Lindesnäs vägen passerat avtagsvägen till höger upp till Skansbacken och passerat den lilla raksträckan kommer man till en uppforsbacke. På höger sida av vägen i den backen låg Skansbackens skola. Där ligger nu ett brunt enplanshus på tomten.

Dessutom fanns det skolor i:

Närsen ibland till **Kölaråsen** 1863-1938.

Utbyberget 1844(?) 1863-1869.

Håfberget 1868-1951.

Orsala-Närsjö skola 1863-1913. Folkskola 1913-1940.

Kölaråsen 1901-1940.

Mindre fast folkskola i **Flatberget** 1901– 1914. Ändrades 1914 till "flyttande mindre Folkskola" mellan **Flatberget-**

Digerliden, Flatsjöfallet-Digerliden.

Storfallet och **Laxtjärnsfallet** 1909– 1946

Flatberget (Nilsudden) 1917-1942.

Digerliden 1917-1923 eleverna till **Sigfridstorp.**

Sigfridstorp 1923-1948.

Uppgifterna om skolorna i Nås är sammanställda av folkskolläraren, rektorn Tore Hummel

Nås Tobaksfabrik och familjen Prag

Del 3

Fritz Prag

Min farfar, Anders Fritiof, kom till Nås och sin fars familj som 15-åring. Jag minns att jag frågade min far hur det kom sig att farfar kallades för Fritz. Han kunde inte riktigt svara på den frågan, men jag gissar att det hängde ihop med att det ganska snart blev alldeles för många som hette Anders Prag. När någon frågar mig om Anders Prag måste jag få mer information om just den Anders' andra namn och ålder för att kunna berätta. Hittills finns det sju stycken att hålla reda på!

Fritz Prag 1914

Amatörfoton visar upp Fritz, antingen som en uppsluppen glad herre eller som en lite småbärs verkställare. Envis lär han ha varit i hela sitt liv och det måste man kanske vara om verksamheten vid en fabrik ska fungera? I kyrkböckerna har jag följt hans flyttande från vindsrummet i fabriksbyggnaden hos sin fars familj till det lilla huset bredvid, där min far föddes. Men före den händelsen skedde något mycket viktigt. Skräddar-Karin Larsdotter i Skansbacken arbetade på tobaksfabriken och Fritz blev kär. Tydligt var det en ömsesidig förälskelse eftersom dessa två julaftonen 1885 fick en liten dotter som de kallade Anna.

Min farfar Fritz föddes 1857 utom äktenskapet. "Gubben" stod upp för sin son, ordnade för honom i Karlstad och hämtade honom till Nås så fort han kunde. När Fritz 1885 fick en dotter utom äktenskapet i Nås, då stod han upp för henne, ordnade för henne och tog senare hand om henne. Fritz månade dessutom lite extra om mamman, Skräddar-Karin, som inte vill gifta sig med honom. "En fabriksarbetare är inte fin nog att gifta sig med en fabrikör" var hennes svar. Han ordnade då till slut med ett hus åt henne. År 1900 står hon därför skriven som "Tobaksfabriksarbetaren Backstugesittare Skräddar Karin Larsdotter...". 20 maj 1888 gifte sig fabrikören Fritz med Bertha Jäde i Nås. Makarna gjorde i ordning hus och trädgård vid tobaksfabriken, seglade på älven med båten Elida, plockade blåbär – och längtade efter ett litet barn, fyra år senare finner man att "Skräddar Karin Larsdotter gav sitt bifall till att flickan (Anna) upptogs såsom nämnda makars fosterdotter och i följd därav avsåg sig allt målsmannaskap över flickan". Händelsen bevittnades av pastorn, och hemmansägaren unge Tillmans lars Larsson i Skansbacken.

Skräddar Karins och Fritz dotter Anna, 1892.

Först efter ytterligare sex år, 2 september 1898, födde Bertha en liten pojke som fick namnen Anders Rudolf och Anna blev min fars älskade storsyster. Många, många gånger berättade han för mig hur nära de stod varandra. System Anna hade tagit hand om honom när han var liten, och han tog hand om henne när hon blev änka och sjuklig.

Anna Prag

gifte sig år 1909 i Falun med länsnotarien där, Axel Sedell. Makarna fick två små flickor, Brita och Karin. Axel dog innan Karin hann fylla tre år, och då började situationen bli besvärlig för Anna. Morfar Fritz fanns till hands och barnen bodde efter ett par år alltmer hos sina far- eller morföräldrar. När Anna dog 1923 var Karin nyss fyllt 10 år och bodde hos farföräldrarna i Västerås, medan Brita stannade hos morföräldrarna i Falun, dit Karin ofta kom. Först när Karin var nykonfirmerad fick hon veta att hennes kära mormor Bertha inte var hennes biologiska mormor. Unga Karin fick omgående resa till Nås för att träffa Skräddar Karin i hennes stuga. 14 dagar stannade hon den gången, lärde känna sin "riktiga mormor lite grand, men var också ute och dansade med ungdomarna. Astrid hette bästisen.

Karin har berättat för mig att hon därefter med ojämna mellanrum hälsade på i Nås. Trots ålderskillnaden mellan Karin och mig, vi är ju kusiner, blev vi med åren nära vänner.

När jag förra sommaren stod framför Skräddar Karins stuga gick självklart mina tankar till Karin och hennes mormor. Min kusin talade ofta om sin mormor, som satt vid spisen, rökte kritpipa och alltid var klädd i nåsdräkt, fick aldrig veta att stugan finns kvar. Milt sagt var det en känslfull upplevelse att få stå nära Skräddar Karins stuga förra sommaren.

Skräddar Karins Anna

fick två döttrar, Brita, född 1910 och död 1970, var gift med bergsingenjör Jan-Erik Östberg och de fick en dotter, samt Karin, som föddes 19112 och dog 2008. Karin var gift med disponent Arne Carlborg och fick fyra barn, en dotter och tre söner.

Fritz och Bertha Prag fick i Falun ytterligare en som, Gustaf Adolf, kallad Gösta f. 1902 och en dotter, Gunda f. 1904. Gösta avled 1991 i Rönninge, var bankdirektör i Stockholm och fick en son och en dotter. Gunda dog 1989, utbildade sig till folkskollärare och tjänstgjorde länge i Sala. Hon var gift men barnlös.

Anna Prag och Axel Sedell, nygifta 1909.

Anders Rudolf Prag

min far, föddes som jag nämnt 1898 i bostadshuset vid tobaksfabriken i Nås. Hela familjen flyttade runt sekelskiftet till Falun och där växte min far upp, men var väldigt ofta på besök i Nås. Efter studenten 1917 började han studera till läkare i Lund. Det var en svår tid. Första världskriget rasade och när tobaksmonopolet grundades i Sverige 1915 sattes många ekonomiska käppar i hjulet för Nås Tobaksfabriksaktiebolag. Men det är en annan historia. Historien om mina föräldrars första möten är desto roligare. Bland fars vänner i Lund fanns bl a en kusin till min blivande mor. Kusinen kom från en stor gård i Halland, dit alla släktmedlemmar var välkomna liksom de egna barnens goda vänner. Min far, som inte hade råd att åka hem till Dalarna över påsken, fick därför tillsammans med en fattig student i gänget följa med till Halland. Där fanns min mor. "När jag kom innanför dörrarna" berättade han, "såg jag en underbart smärt och söt flicka med långt blont hår komma nedför trappan. Jag glömde henne aldrig!" Hon var då 15 år och han studerade i Lund och var 20. Först efter 10 år sågs de igen.

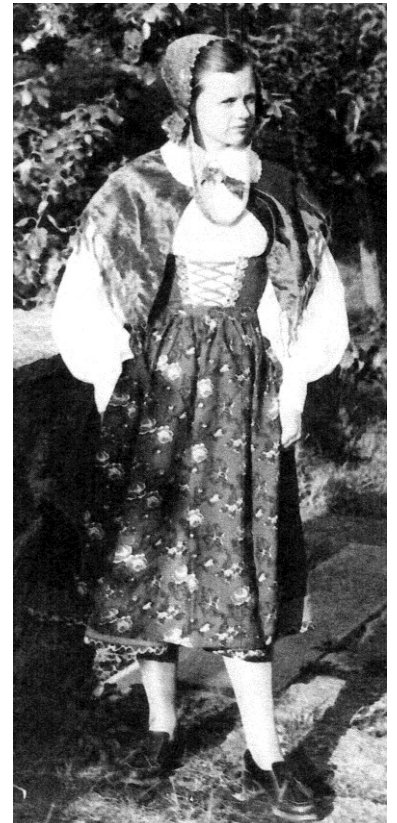

Mina två systrar och jag – och även mina barn – älskade att lyssna till föräldrarna när de berättade om återseendet Valborgsmässoafton 1928. Sammanfattningsvis var det så här: Min far var under eftermiddagen på promenad i Stockholm med en kollega som tjatade på honom: "Följ

med på festen, vi ordnar en flicka åt Dig!" Far vägrade hårdnackat ett sådant arrangemang. Men plötsligt får han på andra sidan syn på en flicka som han tyckte sig känna igen. Kunde det verkligen vara hon? Han lär ha sprungit tvärs över gatan mellan spårvagnar och bilar för att kontrollera. Det var Ulla! Snabbt frågade han henne om hon ville vara med om ett rackartyg; gå med honom på en fest och spela förälskad så han fick tyst på sina kolleger. Hon hade genast känt igen honom och svarade snabbt: "Hur dags skall vi mötas? Var?" Sen spelade detta spexande par upp en tablå. De spelade så bra att de själva föll i den grop de grävt! 60 år senare dog min far med Ulla vid sin sida.

Anders R., min far, gjorde värnplikten vid kavalleriet i Eksjö, men som färdig läkare sökte han sig till marinen. 1929 kom han till Karlskrona, tjänstgjorde i flera år vid flottans sjukhus och öppnade under tiden också egen mottagning med barnsjukdomar som specialitet. Anders och Ulla fick tre döttrar: Lena, sarskollärare som har två döttrar, Inga, språklärare, som fick två söner och två döttrar, och så mig, Eva, som har tre söner. Jag blev småskollärare, ett yrke som inte finns längre. En period hette det lågstadielärare och nu 1-7-lärare, vilket är något annat än en gammaldags småskollärare. Skönt att vara pensionär sen 20 år!

Eva Drysén (född Prag) 1953 i nåsdräkten med Skräddar Karins och Fritz dotter Annas hätta, livstykke och sidenschal. Förklädet skänkt av Anna Lyckholm.

Från tobaksfamiljen Anders Gustaf Prag i Nås har tre kraftiga stammar vuxit ut på släktträdet, Först är det sonen (Anders Fritiof) **Fritz'** stam. Visserligen var Fritz först i Karlstad, men under många år boende i Nås, sedan kommer **Almas** och sonen **Anders J:s** ättlingar. Både Alma och Anders J. är födda i Nås. Ser man upp i trädet finner man att Fritz leder till tre nya grenar, (=Skräddar Karins Anna, Anders R. (båda födda i Nås) och Gösta), Alma till fyra grenar och Anders J. till ytterligare tre. I dag är trädet ståtligt med hundratals förgreningar. Den sista som föddes i Nås var min far **Anders R.** 1898. Det var han som väckte kärleken till Nås i Dalarna hos mig och ofta citerade Heidenstams ord "Jag längtar stenarna där barn jag lekt ...".

Eva Drysén

Blåbärskaka från Bertha Prags kokbok, vilken hon använde i Nås

1 ägg, en tekopp socker, en tekopp filmjolk, röres noga ihop. Blandas sedan med 1-1½ hg smör, 2 tsk bakpulver och vetemjöl så det blir en stadig deg att kavla.

Kavla ut två rektanglar, en större och en mindre, lagom tjocka, den mindre skall bli ett "lock" ovanpå den större. Lägg ett bakplåtspapper på plåten och den större delen därpå.

Ca 1 liter blåbär läggs på och sockras efter smak.

Den mindre degkakan läggs över. Vik sedan upp den större kakans alla sidor så att det blir ett tätt "Paket". Pensla med uppvispat ägg. Strö på hackad mandel och h pärlsocker,

Grädda i 200grader i ca 20 min.

Lycka till!

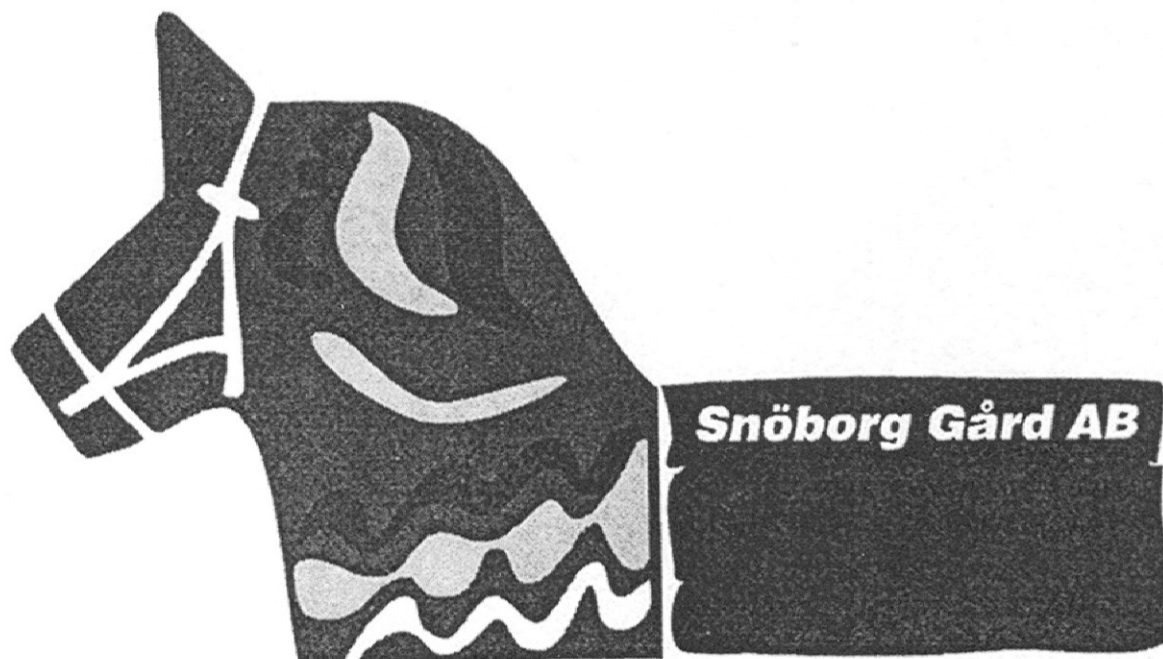
Grönbergs AB
VÄG · MARK · MASKIN

Ronny Grönbergs

073-054 14 35

Sveden 19
780 53 NÅS

gronbergs.se

POTATIS OCH PELLETS

JANNE 070-6975123 & ANN 070-6975663

Ordenshuset fyller 100 år i år

IOGT, *Independent Order of Good Templars*, bildades i USA 1851 som ett ordenssällskap där man krävde helnykterhet av sina medlemmar. Alla var välkomna oavsett klass, kön, politisk eller religiös åskådning, vilket var mycket radikalt vid den här tiden. IOGT kom till Sverige 1879 och Logen i Nås. *Logen 2014 Brödralag av IOGT*, bildades 1894, och 1917 stod nuvarande Ordenshuset klart att invigas. Söndagen den 18 mars gick 100-årsfirandet av stapeln. Gunnar Lindholm visade bilder och berättade om målningarna i stora salen. Det bjöds på sång- och musikunderhållning av Christina Warg och Per-Olov Hindén, Magnus Warg och Daniel Tjulander. Gästerna bjöds på kaffe och tårta och firandet var mycket uppskattat och välbesökt.

Ordenshuset har under sina 100 år varit en stor tillgång för alla nåsbor, inte bara logmedlemmarna. Det har bl a varit biograf, teaterlokal, festlokal, replokal, utställningslokal, kurslokal, bibliotek och mycket annat. Kringresande försäljare av bl.a. kläder kom och hade ”uppackning” där. När gamla Konsum i Skansbacken lade ner så minns jag att de hade sin utförsäljning i Ordenshuset. På senare tid har Tobaksspinnarstämman haft den som samlingslokal för sina kurser i fiolmusik, vissång och dans, och på vintern ordnas söndagsdanser, ungdomsverksamhet, mattcurling och mycket annat. En av de första ”privata” tillställningarna i Ordenshuset torde ha varit när Jont Nils Andersson och Gästgivar Kristina Mattson firade sitt bröllop där den 27 oktober 1917 (bild t.v.).

Byggnaden ritades av Anderses Olar (Olof Andersson, 1873-1960) i Skansbacken, som också ledde byggnadsarbetet, medan de unika dekorationsmålningarna i stora

samlingssalen utfördes av konstnärerna Kers Lars Larsson (1867-1945) i Leksand. Ingemar Berglund, som intresserat sig för målningarna, har analyserat och beskrivit dem ingående i ett arbete 1976, efter intervjuer med Anderses Olar och Kers Lars dotter Maria Kers. Ingemar konstaterar att de är präglade av nykterhetsrörelsens ideologi men också av olika händelser i tiden: kriget, kristiden, livsmedelsbristen och motboken.

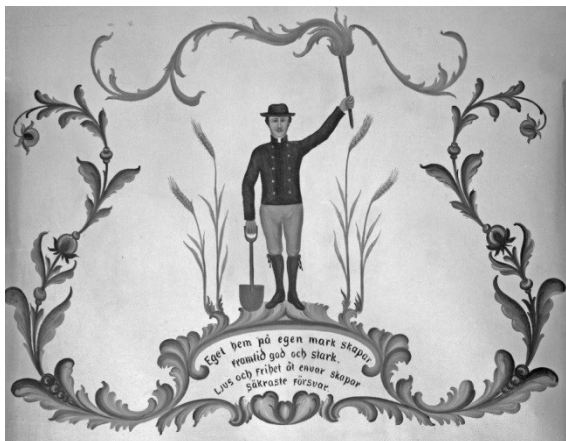

Ingemar Berglund skriver: ”I mitten stormar Hämförelsen fram, ridande barbacka och barfota på en vit springare med mycket energiskt utseende. Ryttaren har ett mycket viljestarkt utseende. Han har röd mantel, blå skjorta med gult bälte och korsmarkering i gult. Ärmarna är uppkavlade och huvudet har yvigt men ej långt hår. Ryttaren bär prinskrone och svänger en ljusfackla. Hämförelsen rider fram mot Freden som symboliseras av en ljus kvinna i ljus klädnad som framträder i ljusa molnformationer med ett blågult underlag som av stora vatten.”

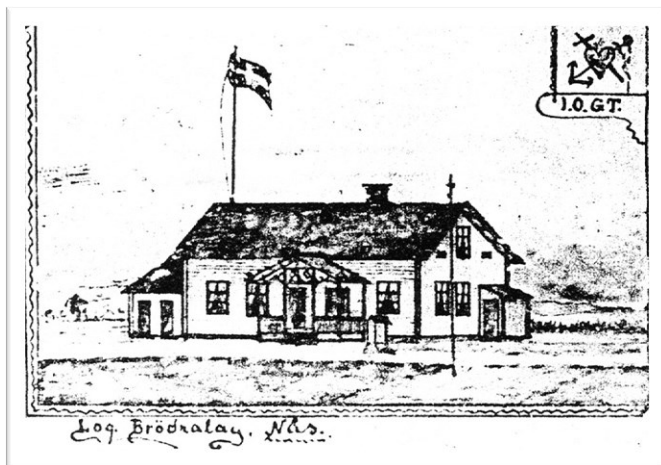
På läktarskranket finns fem porträtt av framträdande godtemplare och elva kurbitser. ”Redan i det första fältet träffar vi på tidens tecken. Där finns krigs- och kristidsjobbaren, den vräkiga uppkomlingen, gulaschbaronen som är lika mycket räv som människa. Ett människohuvud med stormhatt. Människokroppen övergår till att bli ett rävhuvud. På kroppen står det ’jobberi’. Mannen bär ett brödkort på ryggen och räven har en motbok i munnen.” (Brödkorten infördes 1917 och motboken kom 1916).

På långväggarna finns två bilder på vardera väggen. En av bilderna på den södra långväggen återges nedan. Den visar ”en man i bygdedräkt från okänd ort. Han har en spade i ena handen och med den andra håller han upp en fackla. Några kornax omger mannen och i bilden ingår också två stora hjärtan och ett mindre. Det sistnämnda uppfattar jag som en symbol för familjen.”

Varje bild har något att berätta om samtidens tankar och idéer. Nästa gång du besöker Ordenshuset så dröj en stund framför bilderna – de är unika. Och det behöver väl inte sägas att stora salen i Ordenshuset, Nås är kulturskyddad.

Allt arbete är ideellt och alla inkomster går till driften av huset som uppvärmning, vatten och försäkringar mm. Så **skänk gärna ett bidrag till husets fortlevnad!** Swedbank 8166-1 kontonr. 964406721-8 och skriv ”gåva”.

Dåpp Inger skrev med hjälp av Ingemar Berglunds anteckningar och Gunnar Lindholms bilder. Bröllopsbilden från Leif Lyttkens, sonson till Jont Nils och Kristina.

Teckningen t.h. visar det första ordenshuset i Nås, i Tyna. Bror Boding, Stigsjö, tecknade 1906. Ur *Nåsvargen* 2001:2

Dala-Gripen & Dala-Fästet

– finns i gripande många modeller

- Entreprenad
- Sten/Sorterings
- Timmer & Risgripar 0,08-0,42 m²

— NUMMER ETT I SKOGEN —

Tel: 0281-300 30
 Fax: 0281-59 51 07
www.sit-right.se

Äldre Nåsvargar om skola i Nås

1994:1 18 f Ur skolrådsprotokoll 1885 –
1996:1 17 Hedens småskola 1905-06
1996:1 19f Skolminnen från Håvberget Mildred Svensson -
1996:2 22 skolkort -skola i Ordenshuset
1996:2 2 Skolan i Lindesnäs
1998:1 5 Ester Wallin med klass 5 1946
1998:1 7 Min skola i Näsrsjö på 1930-talet Gummas Ingmar ritningar
1998:2 9 E och O Wallin, G Linghard, E Olsson
1998:2 10 Skansbackens skola 1943
1998:2 20 Min skola i Näsrsjö på 1930-talet forts Gummas Ingmar
1998:2 23 Näsrsjö skola
1999:1 18 f Minnen från Hjulbäcks småskola 1950-52, Helena Norin klassrumsbild 1952
1999:2 9 Sista skoldagen på Hedens skola 1957 bild
2000:2 13 klass 3 Nederborgs skola 1944
2001:1 3 Bror Bodin Nederborgs skola teckning
2001:1 26 Skolan Näsrsjö red Skolkort Näsrsjö
2002:1 6 Skolkök 1935
2001:2 15 Sjö Anna om skolkök
2003:1 5 Elin Eriksson lärarinna i Hjulbäck bild

2003:1 18 f Minnen från Nederborgs folkskola 1952-56, Helena o Christina klass 3 ht 1952
2006 1 4 skolköket i Nederborg 20-talet
2007:1 6 klass 1o2 Mellanborgs skola 1949
2007:2 15 O Wallin med klass 5 1948
2008:1 1 Barnen vid Storfällets skola på Finnmarken 1904
2008:1 3 Skolgång på Finnmarken NE Jansson
2008:2 9 Nederborgs folkskola klass 4 1956
2008:2 5 Nederborgs folkskola ca 1920 red, bild
2008:2 4 Mellanborgs skola 1902-03
2009:1 22 Nederborgs folkskola klass 4 1943
2009:2 21 Nederborgs folkskola klass 3 1949
2011:2 25 Ett tidigt 50-talsminne fr Nederborgs skola, Lennart Blixt
2011:2 23 Elever i engelska i Nås Helena Nilsson/Norin bild
2011:2 23 skolkort? m pojkar ca 1920
2012:1 20 Minnen från skoltiden Sjö Anna -
2012:1 20 Min fars skolminne ? bild
2014:1 1 Skolkökselever 1945

Gamla nummer beställs av Pej (se sid 2)

Efterlysningar

Berättelser om skolan

Det har skrivits mycket om skolorna i Nås i tidigare nummer av *Nåsvargen* (se ovan). I det här numret är det mycket tidig skolhistoria. Men inget om tiden efter ca 1960, om realskolan eller när det blev låg-, mellan- och högstadium. Vi skulle gärna ta in berättelser även från den tiden, så du som vill berätta något, hör av dig till red.

Järnvägshistoria

Järnvägen kom till Nås 1907. Det byggdes broar, stationshus, banvaktstugor, fraktmagasin m.m. Du som vet något om detta, känner någon som var med och byggde, kanske har bilder, hört berättelser eller annat, hör av dig till *Nåsvargens* red. Det skulle vara roligt att göra ett nummer med järnvägshistoria!

Allt under samma tak

Butik med kvalitetsprodukter inom
Färg, tapeter, golv, kakel & klinkers

Vi utför även arbeten inom
Målning inom & utomhus
Tapetsering
Mattläggning
Slipning av golv & trappor
Plattsättning
Murning
Våtrumsarbeten

Kom ihåg rotavdraget

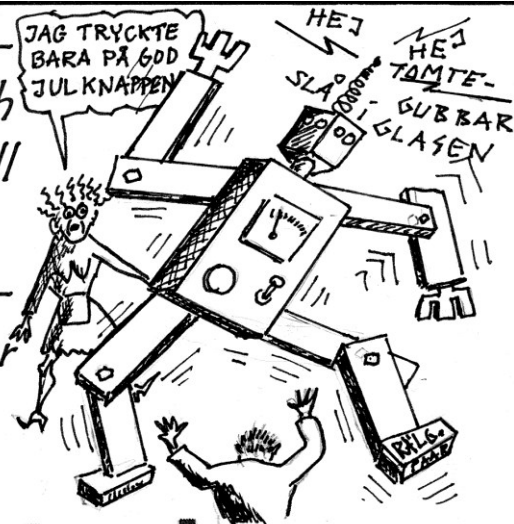
färg golv & inredning

Tel 0281-596040 Öppettider Mån-Fre 10:00-18:00 Lör 10:00-13:00

MÅLERIFÖRETAGARNA

Svetslego är en underleverantör av bearbetade och svetsade komponenter till verkstadsindustrin.

Vi är gärna med från konstruktionsstadiet och delar med oss av vår erfarenhet.

svetslego

Industrihuset Grönalid Vansbro Tel: 0281 - 75795
Hemsida: www.svetslego.se

Inskriptioner – efterlysning

Min far Gästgivar Erik Andersson visade mig hur de i inskriptioner istället för att skriva ut hela namnet använde sig av de tecken som du kan se på teckningen till vänster. Kanske det kan gå ut en efterlysning i *Nåsvargen* ifall det finns fler, eller om någon har mer information om detta. Bilden längst ner t.v. visar ett broderi på en brudskjorta som tillhört min farmors far, där man kan se Larshaken (första bokstaven som ser ut som ett uppochnervänt L).

Gästgivar Birgit (Bibbi)

Kontakta Birgit direkt eller Nåsvargens red. Vi publicerar gärna flera exempel.

A = Anna
 A = Anders
 E = Jon
 K = Karin
 K = Karl
 F = Lars

Walk in closet - Nås 1870
en klädkammare i tiden

Möt kvinnan och mannen mitt i livet!

Utställning

Lördag 1 juli 12-19

Inviqning och välkomstkonsert 13.00

i samarbete med Tobaksspinnarstämman

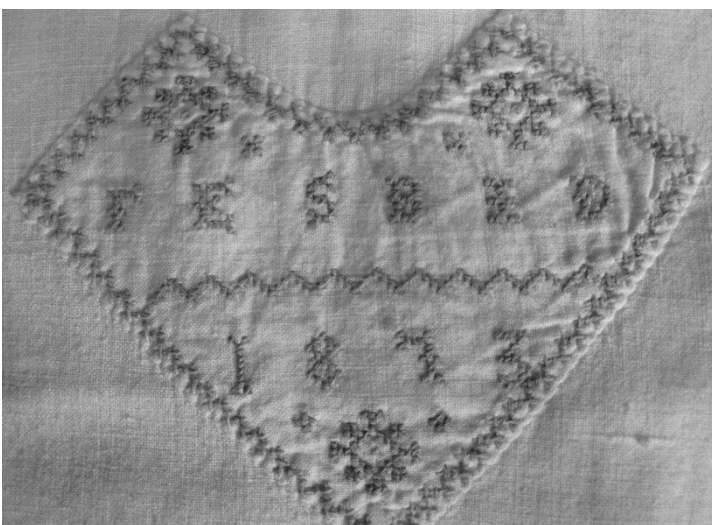
fredag 30 juni förhandsvisning 15-18

lördag-söndag 1-2 juli 12-19

måndag-tisdag 3-4 juli 12-18

Textilhandverkare varje dag
Frivillig entré, 50 kr rek.

Bygdegården Nås. Vägvisning från kyrkan

Nås Hembygdsförening. Som medlem stöder du programverksamheten, Lisskvarngården, de övriga museala byggnaderna och inte minst *Nåsvargen*. Medlemsavgiften är 100:- per år och sätts in på plusgiro 679917-5. Glöm inte skriva avsändare. Kontaktperson: Marianne Flodin, tel. 0281-30524. www.nashembygd.se

Nås Hemslojdsförening driver hemslojdsbutiken Nickusboa med allt som där finns inklusive material till nåsdräkten. De ordnar kurser och arrangerar utställningar. Medlemsavgift 100:- kr per år. Anmäl dig till hemslojdsföreningen antingen i Nickusboa eller maila info@nas.hemslojden.org eller ring 0281-30252.

Nickusboa är öppen må-lö från 19 juni till 12 augusti.
<http://www.hemslojden.org/forening/nas-hemslojdsforening/>

Nås Bygdegårdsförening. Som medlem bidrar du till att Bygdegården (Gamla skolan) finns kvar för föreningar, utställningar, bibliotek mm. Avgiften är 100:- per familj och år. Pensionärer 50:-. Insättes på plusgiro 170575-5. Kontaktperson om du vill hyra lokal Veronica Andersson, tel. 0281-30177.

Ingmarsspelens vänförening. Bli medlem och stöd Ingmarsspelen. Avgiften är 100 kronor per år. Betala till bankgiro: 5976-5214. Ange namn, adress och medlemsavgift 2017. <http://www.ingmarsspelen.se/>

Nås sockenförening. Föreningen driver *Nås camping och stugor* vid Storänget och *Stugor på Finnmarken* för uthyrning. Ingen medlemsavgift. Kontaktpersoner: Thomas Bajer, tel. 0702019227 eller Bajer Curt, tel. 0281-595030
<http://www.nas.se/bo.html>

Nås barnbibliotek finns på förskolan Varglyan där alla är välkomna att låna. Det går också bra att lämna tillbaka böcker som lånats i Järna eller Vansbro.

Bokutlåning finns på Bygdegården på tisdagar kl. 16-18 vår, sommar och höst. Där finns kopior av hembygdstidningarna från 1916, 1940-talet och 1967 samt *Nåsvargen*.

Bastun i Nås är öppen alla fredagar som är vardagar kl 1630–1930. Ta med egen handduk. Bastun finns i Idrottshallen.

Ordenshuset, Nås. Bidra till driften! Swedbank 8166-1, kontonr. 964406721-8 skriv "gåva".

Vi finns på Bygdegården

Öppettider

Tisdag: 15.00 – 18.00

Torsdag: 10.00 – 13.00

Telefon: 072-5895657

nas.servicepunkt@gmail.com

Nås servicepunkt hjälper bl. a. till med kontakter med myndigheter, bankärenden, ärenden på Internet, lokal turistinformation och mycket mer. Här finns också offentliga datorer till din hjälp.

*

Bång Kari i Skansbacken var mycket gästvänlig och en dag hade hon bjudit Bajer Britta på mat. Det vankades pannkaka med lingonsylt. Britta fick syn på att det låg något rosaaktigt borta vid spisen och undrade:

– Hôn e hân sôm ligg ve spisen?
– Oj, gekk int hõnsstigga sta ô rast ti lingonsyltn för mä, svarade Bång Kari.

Bång Kari var på läkarbesök hos doktor Ehrenberg som man hade stor respekt för.

Ehrenberg kände på nåskjolen och kommenterade:
– Det var allt ett tjockt och stadigt tyg i Karins kjol
– Ja män sô a je att an i firti år utan tä tvätt an.

"Nickusboa"
Nås Hemslojdsförening
(ek. förening)
Tel. 0281/30252 Postgiro 51 39 48-0

**Vi a sô myttje fint ,
sô kôm in ô koksâ...**

Sommarprogram

Nås Hembygdsförening, Nås Hemslöjdsförening, Tobaksspinnarstämman, Ingmarsspelen

6/6 Nationaldagen firas i år vid Lindesnäs Herrgård.

11/6 Försommar vid Vinbergets fäbodrar. Förstklassig underhållning kl 15. Tipspromenad. Servering av kolbullar, kaffe och dricka. Vägvisning från Lindesnäsvägen.

24/6 Midsommarfirande vid Lisskvarngården kl. 14. Majstångsresning, dans och lekar. Nås spelmanslag. Ev. ytterligare underhållning. Servering.

30/6 Berättarkväll i sloboden vid Äskan, Lindesnäs, kl 19. Kaffe med bröd, enbärdricka. Ev. samåkning från Medborgarhuset kl. 18.30.

30/6–3/7 Tobaksspinnarstämman. Se <http://www.tobaksspinnarstamman.se/> för kursutbud och detaljerat program.

30/6–4/7 Ingmarsspelen. För tider och biljetter se lokal press eller <http://www.ingmarsspelen.se/>

30/6–4/7 ”Walk in closet–Nås 1870. En klädkammare i tiden. Möt kvinnan och mannen mitt i livet!”

Utställningen baseras på bouppteckningar och visar en mans och en kvinnas textila tillgångar vid tiden för deras frånfälle. Öppet: Fre. 30/6. förhandsvisning kl. 15-18, lö-sö 1/7 –2/7 kl. 12-19, må-ti 3/7– 4/7 kl. 12-18. Bygdegården Nås.

1/7 Invigning av utställningen ” Walk in closet – Nås 1870” kl. 13 och Tobaksspinnarstämmans välkomstkonsert. Bygdegården Nås.

1/7 Ingmarsspelskonsert i Nås kyrka kl. 19. Arr. Ingmarsspelen.

2/7 Folkmusikkonsert i Nås kyrka kl. 18.30. Arr. Tobaksspinnarstämman.

3/7 Uppspel, dans mm. kl. 18.30. Ordenshuset . Arr. Tobaksspinnarstämman.

8/7 Göromålsdag på Lisskvarngården kl. 12 – 16. Diverse hantverk såsom linberedning visas. Från kl. 13 serveras glödsteckt sill, potatis, tunnbröd, drycker.

30/7 Slätterdag vid Lisskvarngården kl. 15. Blomstervandring med Bengt Ehnström, slätter med hästar, lieslätter, höhässjning. Servering. Samarr. med Naturskyddsföreningen.

2/8 Allsångskväll på Lisskvarngården kl. 18.30 med (vad vi hoppas) **Östen Lissjanis.** Inomhus vid regn. Servering.

6/8 Natt vid Näsen kl. 22. En kväll ägnad fäbodarnas musik. Arr. Tobaksspinnarstämman.

Lisskvarngården visas efter överenskommelse på tel: 0281-30148 eller 070-7943856, 20 juni – 3 aug. kl. 14–18.

Evenemangen kungörs på anslagstavlor i Nås med omnejd och annonseras i lokalbladet.

Hembygdsföreningen Lindesnäs Gemenskap har ett omfattande sommarprogram på sin hemsida <http://www.lindesnasherrgard.se/museum.html>

Se även www.nashembygd.se

